

Jak úspěšně zavést metodiku Dobrý začátek do praxe mateřské školy

KATEŘINA MICHALOVÁ, EGLE HAVRDOVÁ

Vědecké studie poukazují na nezastupitelný význam podpory sociálních a emočních dovedností dětí v předškolním věku. Tyto dovednosti nejen přispívají k akademickému úspěchu, ale také formují základy pro zdravé mezilidské vztahy a emocionální pohodu, což má dlouhodobý vliv na celkový životní úspěch jedince. Konkrétní nástroje a kroky pro začlenění ověřených strategií rozvoje sociálních a emočních dovedností do práce s dětmi nabízí pedagogům metodika Dobrý začátek. Metodika nejenže pomáhá rozvíjet dovednosti dětí, ale také poskytuje prostor pro osobní i profesní růst samotných pedagogů. V následujícím textu chceme čtenářům představit jeden z posledních projektů organizace Schola Empirica, během kterého jsme zkoumali zavedení inovativního Kurikula metodiky Dobrý začátek do praxe vybraných škol v Praze a Středočeském kraji.

Během 10 let pilotování a šíření metodiky Dobrý začátek v ČR vznikla, i díky praktikujícím pedagogům a jejich zkušenostem z každodenní praxe, řada originálních materiálů a pomůcek. V posledních letech se metodický tým zaměřil na vytvoření příručky implementace metodiky – inovativního Kurikula Dobrý začátek –, jež by dala pedagogům ověřený a ucelený návod, jak metodiku zavést do každodenní praxe tak, aby byli schopni kvalitně a systematicky rozvíjet klíčové kompetence dětí. Kurikulum představuje možnost zavedení podpory sociálních a emočních dovedností tak, jak je na ně kladen důraz v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání (RVP). Kurikulum Dobrý začátek vychází z klíčových komponent RVP a zavádí metodiku do praxe prostřednictvím šesti integrovaných bloků. Bloky mají jasnou časovou posloupnost zavedení do praxe, korespondující s průběhem školního roku, od adaptace dítěte v MŠ přes práci s emocemi až ke zvládání problémových situací, přičemž se tyto bloky dále v průběhu roku vzájemně prolínají, propojují a doplňují.

Pilotní implementace Kurikula Dobrý začátek proběhla v rámci projektu „Zavedení a ověření metodiky rozvoje

socio-emočních dovedností v MŠ a ZŠ“ ve školách v Praze a Středočeském kraji v období 1/2020–11/2023. Projekt byl financovaný z Operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání. Cílem bylo podpořit pedagogy právě v oblasti rozvoje měkkých dovedností dětí. Potřebu rozvoje těchto dovedností akcentují samotní pedagogové, kteří jako nejčastější problémy při výchově a vzdělávání uvádějí, že se u dětí potýkají s:

- problémy s adaptací;
- nízkou koncentrací a vytrvalostí;
- nevhodnými vzorci chování (vzdor, vztek, agrese, nerespektování pravidel atd.);
- nízkou empatií a velkými obtížemi v ovládnutí emocí;
- neschopností vzájemně spolupracovat / domluvit se;
- neschopností plnit pokyny;
- neschopností poradit si v různých situacích;
- nezájmem rodičů.

Dále tuto potřebu akcentují také rámcové vzdělávací programy, které školám i předškolním zařízením ukládají povinnost rozvoj vybraných kompetencí zajišťovat, přičemž však není k dispozici jasný a ověřený nástroj, jak by měly školy postupovat.

Svým zaměřením a obsahem projekt reagoval na čtyři problematické oblasti:

1. roztříštěnost / nejednotný způsob práce s tématem rozvoje sociálních a emočních dovedností;
2. absence ověřených a komplexních metodik pro rozvoj měkkých dovedností pro předškolní a školní vzdělávání, které by představovaly ucelený, zastřešující způsob práce a nastavení vztahu mezi učitelem a dětmi a mezi učitelem a rodiči;

3. potřeba intenzivní podpory pedagogů při implementaci metodik, kladoucí důraz na sebereflexi a práci na sebe-rozvoji;
4. potřeba aktivního zapojení rodičů do vzdělávacího procesu, navázání partnerského vztahu mezi školou a rodi-nou.

Metodická podpora pedagogů během projektu

V rámci podpory směřované k pedagogům MŠ bylo vybráno celkem devět mateřských škol z Prahy a Středočeského kraje, kde byly zaváděny hlavní prvky metodiky Dobrý začátek do praxe prostřednictvím Kurikula Dobrý začátek. Celkově bylo do projektu zapojeno 40 pedagogů, kteří prošli školením v metodice a podíleli se na realizaci i hodnocení dopadu metodiky.

Konkrétně se jednalo o tyto MŠ:

Praha	Středočeský kraj
MŠ 4Pastelky	MŠ Strančice
MŠ Milíčův dům	MŠ Kamenice
MŠ Hvězdička	MŠ Lodička Šestajovice
MŠ Sluníčko pod střechem	MŠ Sofie Říčany
MŠ Benešovská	

Na realizaci projektu se podílela zahraniční mentorka prof. Judy Hutchings z Centra pro empiricky ověřenou ranou intervenci – Centre for Evidence Based Early Intervention (CE-BEI) pod Bangorskou univerzitou ve Walesu, která již od roku 2009 ve spolupráci se Scholou Empirica podporuje a odborně garantuje šíření metodiky Dobrý začátek v ČR. V projektu také figurovaly zkušené mentorky z českých MŠ. Díky tomu, že s metodikou již několik let pracují a také vedou centra kolegiální podpory ve svých krajích, dokázaly tematická setkávání s pedagogy provázat s praktickými zkušenostmi ze svých domovských škol a předat tak cenné zkušenosti a rady začínajícím pedagogům.

Každý ze zapojených pedagogů obdržel sadu originálních materiálů a pomůcek pro práci s metodikou ve třídě. Každá MŠ obdržela sadu velkých maňásků, které se používají při situačním učení a při nacvičování dovedností s dětmi.

Vzhledem k tehdejšímu proticovidovým opatřením (jednalo se o období od podzimu 2020) byl výcvik v metodice Dobrý začátek, stejně jako velká část klíčových aktivit projektu, přesunut do online prostředí. Od roku 2022 se dařilo realizovat některé z aktivit prezenčně, včetně zahraniční stáže ve Walesu na jaře 2023.

V začátku projektu prošli pedagogové komplexním výcvikem v metodice, následně metodické vedení pedagogů zavádějících metodiku Dobrý začátek do své praxe probíhalo ve formě pravidelných online konzultací jak s českou garantkou programu ze Scholy Empirica, tak se zahraniční mentorkou. Dále se uskutečňovalo v podobě společných setkání pedagogů a sdílení zkušeností (online i naživo), hospitací mentorů v zapojených MŠ a zahraniční stáže do Walesu. Pedagogům byl k dispozici i videokurz Dobrý začátek. Ten vznikl s cílem podpořit pedagogy v lepším osvojení principů a strategií metodiky a sloužil jim jako rámcové shrnutí témat metodiky, ke kterému se dle potřeby mohli kdykoliv vracet a znovu si témata připomenout. Videokurz obsahoval přesné metodické pokyny, jak s jednotlivými tématy pracovat, a byl doplněn také o přílohy vhodné jak pro vlastní samostudium a procvičování strategií, tak pro přímou práci s dětmi ve třídě. Po skončení projektu je kurz volně dostupný všem zájemcům o metodiku Dobrý začátek na webu Scholy Empirica.

Pedagogové byli vedeni a podporováni v zavádění metodiky dle Kurikula Dobrý začátek. Implementace šesti výchovně-vzdělávacích bloků Kurikula byla plánována a poté reflektována v osobních portfoliích pedagoga. Součástí zavádění Kurikula do praxe bylo i pořizování videozáznamů a fotodokumentace, určených nejenom k monitorování průběhu samotné implementace, ale také pro kolegiální podporu a sdílení zkušeností s ostatními. Pedagogové byli systematicky vedeni k pravidelnému internímu sdílení zkušeností se svými kolegy na pracovišti a podporováni ve sdílení dobré praxe s ostatními zapojenými pedagogy.

Evaluace

Adaptaci a pilotní implementaci zahraničních vzdělávacích metodik Schola Empirica vždy doplňuje také podrobná evaluace celého procesu. Kromě toho se v rámci výzkumné části projektu měří i dopad, který má podle dostupných důkazů zavedení samotné intervence přinést. Cílem je ověřit, jestli k němu skutečně došlo i v našich podmínkách, a případně identifikovat faktory, které by mohly kýžený efekt ještě více podpořit. V případě tohoto projektu zkoumala Schola Empirica po celou dobu jeho trvání vývoj řady aspektů jak u samotných dětí, tak i jejich učitelů/učitelů a rodičů. Evaluace proběhla na základě sledování intervenční skupiny (ta, která s metodikou pracuje) a kontrolní skupiny (kde pedagogové pracovali jako obvykle).

Zásadním problémem pro realizaci aktivit projektu i jejich evaluaci byla přijatá protipandemická opatření, zejména vyhlášení nouzového stavu, omezení volného pohybu osob a obdobná či horší epidemická situace v ostatních státech Evropy, včetně Velké Británie, která vedla k uzavření státních hranic pro vstup cizinců a zrušení mezinárodních letů. Uskutečnění plánovaných aktivit, včetně měření efektivity, se tedy neustále přizpůsobovalo probíhajícím karanténám, vysoké nemocnosti a nízké docházce pedagogů i dětí a následné neustálé adaptaci dětí při návratu zpět do kolektivu.

Zavádění Kurikula Dobrého začátku do praxe v zapojených mateřských školách tak probíhalo v rámci daných možností každé školy individuálním tempem a pedagogové oceňovali každou příležitost, kdy podpora ze strany Scholy Empirica mohla probíhat naživo namísto v online prostředí.

Evaluační, i přes výše uvedené potíže spojené s pandemií covidu-19, každopádně poskytuje důkazy o pozitivním účinku v řadě dimenzí socioemočních dovedností, které jsme mohli pozorovat i v rámci významně omezených podmínek pro samotnou realizaci. Metodika Dobrý začátek zaznamenala v tomto projektu největší efekt při snižování vybraného negativního prožívání dětí (tj. úzkost, zhoršená nálada, strach, somatizace) a jejich „hyperaktivitu“ či nepozornosti. U samotných pedagogů byl zaznamenán pozitivní posun ve vnímání kapacit a kompetencí, zejména v práci s emocemi dětí. Pozitivní posun učitelé vnímali v pojmenovávání emocí, přístupu k řešení složitých situací a ve zvědomění a systematizaci podpory socioemočních dovedností v rámci mateřské školy. Z odpovědí rodičů bylo také zřejmé, že vnímají pokrok svých dětí v rozvoji socioemočních dovedností. Nejvíce rodičů identifikovalo posun v oblastech navazování kontaktů s ostatními dětmi, schopnosti se omluvit, naslouchání pokynům nebo samostatného řešení problémů.

Díky dobře nastavené kolegiální podpoře v rámci většiny zapojených MŠ došlo na těchto pracovištích během tří let k postupnému sdílení principů a strategií metodiky i s ostatními kolegy, včetně asistentů, zapojení prvků metodiky dle Kurikula do třídních plánů pedagogů a ve finále i zakomponování do školního vzdělávacího programu (ŠVP). Důležitou roli zde sehrálo vedení mateřské školy, které rozhodlo o jednotném přístupu a interní podpoře pedagogů, kteří do projektu nebyli přímo zapojeni. Dvě mateřské školy v závěru projektu vyjádřily zájem stát se centrem kolegiální podpory ve svém regionu, vedoucí učitelky prošly proškolením v mentorských dovednostech a daná MŠ zdárně absolvovala proces získání ochranné známky Dobrý začátek jakožto ocenění kvalitního přístupu školy k rozvoji socioemočních dovedností dětí dle principů metodiky Dobrý začátek.

INOVACE A INSPIRACE

Kompletní zprávu o průběhu projektu, která zahrnuje též podrobnou evaluační část, si zájemci mohou přečíst na webových stránkách Scholy Empirica.

Dokument představuje konkrétní kroky zavádění metodiky Dobrý začátek, včetně podmínek v prostředí školy, kompetencí pedagogů, vzdělávacího programu pedagogických pracovníků, možností zapojení rodičů do vzdělávacího procesu, předvídání překážek a jejich předcházení. Výzkumná část zprávy shrnuje výsledky evaluace celého procesu implementace programu do mateřských škol. Shrnuje výsledky měření dopadu, který zavedení samotné intervence podle dostupných důkazů přineslo, a představuje výsledky kvantitativních i kvalitativních měření zapojených aktérů.

Dokument je dostupný na <https://www.scholaempirica.org/mereni-efektivitu/vysledky-vyzkumu/>.

Kurikulum

Dobrý začátek pro mateřské školy

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a kohezní fondy
Operační program Vzdělávání, výzkum a inovace

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

SCHOLA EMPIRICA

„Poměrně málo odborné literatury je věnováno metodice rozvoje sociálně-emoční oblasti v předškolním vzdělávání tak uceleně, jako je tomu v Kurikulu Dobrý začátek. To je založeno na ověřených postupech ze zahraničí i z mateřských škol v ČR. Systematicky přináší praktické návody, jak pracovat s postojovými cíli RVP PV, vysvětluje, jak je důležité věnovat se vztahům, chování a spolupráci ve třídě, a ukazuje, jak zvládnout své emoce. Informace se dnes dají kdekoli najít, k znalostem každý nějak dospěje, ale na ‚vztazích‘ je třeba pracovat už od vytváření prvních sociálních skupin ve školce.

Kurikulum pomáhá zejména ve zvládnutí managementu třídy, budování pozitivní atmosféry, přináší radost, že ‚věci fungují‘. Využívá velké loutky, které děti více motivují k prožívání jednotlivých situací a k uvěření. Vede pedagogy postupnými kroky k vytváření partnerských vztahů ve třídě i s rodiči. Dává praktické návody k tématům, jako jsou podpora pozitivního chování, práce s emocemi, pěstování klimatu sociální